

УДК 37.034 – 053.6

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.6/27.204659>**Тетяна РОГОВА,***orcid.org/0000-0002-0747-0246*

доктор педагогічних наук,

професор кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи

Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

(Харків, Україна) *rogovayatv7@gmail.com*

ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ОПІКУНА ЄВРОКЛУБУ З ВИХОВАНЦЯМИ В ПРАКТИЦІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті порушено актуальну проблему педагогічного процесу в євроклубі, який передбачає беззастережне визнання опікуном права старшокласника бути суб'єктом освітнього процесу, його рівноправним учасником, носієм волі, тому взаємодія куратора (опікуна) і старшокласників у євроклубі повинна мати суб'єкт-суб'єктний характер.

Охарактеризовано дефініції «взаємодія», «педагогічна взаємодія». З'ясовано сутність суб'єкт-суб'єктних відносин, що полягає в міжособистісній педагогічній взаємодії, яка реалізує потребу старшокласника в залученні його до соціуму й культури суспільства на основі рівноправного партнерства з опікуном євроклубу, характеризує готовність суб'єктів взаємодії до взаєморозуміння та взаємоповаги в процесі спілкування.

Акцентовано увагу на доцільності й виправданості використання в практиці євроклубу інтерактивних методів виховання. Зокрема, наголошено, що інтерактивні методи спрямовані на розвиток і вдосконалення виховного процесу, сприяють подоланню стереотипів у проведенні виховних заходів, виробленню новітніх підходів до розвитку креативних здібностей старшокласників.

Зазначено, що формуванню комунікативних умінь сприяють міжнародні зустрічі та диспути, проектна діяльність, сторітелінг; розвиток організаторських умінь старшокласників відбувається під час організації та проведення євроклубом ігор, квестів, ярмарків, виставок, творчих зустрічей з відомими людьми; рефлексивні вміння формуються під час проведення «круглих столів», тренінгів особистісного росту; мовленнєві вміння проявляються в дебатах, міжнародних проектах, інтерактивних іграх, у виступах агітбригад.

Доведено, що в діяльності євроклубу закладу загальної середньої освіти важливо організувати саме таку взаємодію учасників, за якої їхнє спілкування будується на принципах діалогу, а спільна діяльність – на принципах співробітництва.

Ключові слова: спілкування, суб'єкт-суб'єктні відносини, фасилітація, емпатійність.

Tetiana ROGOVA,*orcid.org/0000-0002-0747-0246*

Doctor of Pedagogical Sciences,

Professor of the Department of General Pedagogy and Pedagogy of Higher School

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

(Kharkiv, Ukraine) *rogovayatv7@gmail.com*

PROBLEMS OF PEDAGOGICAL INTERACTION OF THE GRADUATES AND THE GUARDIAN OF THE EUROPEAN CLUB OF THE GENERAL SECONDARY EDUCATION

The article deals with the actual problem of the pedagogical process in the Euroclub, which provides for the unconditional recognition by the guardian of the right of the high school student to be the subject of the educational process, to be the equal participant, having own will, so the interaction of the curator (guardian) and senior pupils in the Euroclub should be based on a subject-subject relationships.

The definitions of "interaction", "pedagogical interaction" are characterized in the article. The essence of subject-subject relations, which consists in interpersonal pedagogical interaction, which realizes the need of high school senior for being involved in society and culture of society on the basis of equal partnership with the guardian of the Euroclub, characterizes the readiness of the subjects of mutual interaction in the process of communication.

Emphasis is placed on the expediency and justification of the interactive education methods usage in the practice of the Euroclub. In particular, it is emphasized that interactive methods are aimed at the development and improvement of the educational process, contributing to overcoming stereotypes during educational activities, creation of innovative approaches to the development of creative abilities of high school students.

It is stated that the formation of communication skills is facilitated by international meetings and debates, project activities, storytelling; development of organizing skills of high school students occurs during the organization and holding

of Euroclub games, quests, fairs, exhibitions, creative meetings with famous people; reflexive skills are formed during roundtables, personal growth trainings; language skills are manifested in debates, international projects, interactive games, in speeches by agitating teams.

It is proved that in the activities of the Euroclub of the General Secondary Education Institution it is important to organize the kind of interaction of the participants, whereby their communication is based on the principles of dialogue and joint activity – on the principles of cooperation.

Key words: communication, subject-subject relations, facilitation, empathy.

Постановка проблеми. Педагогічний процес в євроклубі передбачає беззастережне визнання опікуном права старшокласника бути суб'єктом освітнього процесу, його рівноправним учасником, суб'єктом власної активності. Тому взаємодія куратора (опікуна) і старшокласників у діяльності євроклубу мусить мати суб'єкт-суб'єктний характер.

Аналіз досліджень. Різні аспекти педагогічної взаємодії як психолого-педагогічної проблеми активно досліджували багато науковців: «педагогіку взаємодії» вивчали А. Белкін, Є. Коротаєва; «педагогіку підтримки» – Н. Михайлова, С. Юсфін; раціонально-психологічний напрям взаємодії – П. Блонський, Л. Рубінштейн. Незважаючи на інтерес науковців до проблеми педагогічної взаємодії, поки що відсутні роботи, де цілісно і системно висвітлюються проблеми педагогічної взаємодії опікуна євроклубу закладу загальної середньої освіти і вихованців.

Мета статті – визначення суб'єкт-суб'єктної взаємодії опікуна євроклубу закладу загальної середньої освіти і старшокласників та обґрунтування запровадження ефективних форм виховної роботи.

Виклад основного матеріалу. Поняття «взаємодія» у філософській літературі визначається як: «категорія, що відображає процеси впливу різних об'єктів один на одного, їхню взаємну зумовленість, зміни стану, взаємоперехід, а також породження одним об'єктом іншого» (Губський, Королева, Лутченко, 2000: 250).

Педагогічний словник термін «педагогічна взаємодія» визначає у такий спосіб: 1) спеціально організовані контакти педагога з дитиною (тривалі або тимчасові), метою яких є зміни в поведінці, діяльності та відносинах дитини; 2) безпосередній або опосередкований вплив суб'єктів цього процесу один на одного, що породжує їхню взаємну зумовленість і зв'язок, що виступає як інтегруючий фактор педагогічного процесу та сприяє появі особистісних новоутворень у кожного із суб'єктів цього процесу (Дяченко, 1998: 55–56).

У педагогічній психології процес взаємодії розглядають як цілеспрямований взаємообмін

та взаємозбагачення змістом діяльності, досвідом, емоціями, установками, різними позиціями. У педагогічних дослідженнях поняття «взаємодія» тлумачиться як процес взаємовпливу сторін одна на одну, спрямований на змінення їх станів; як міжособистісний контакт двох або більше людей, наслідком якого є взаємозмінення їхніх станів у процесі сумісної діяльності, завдяки чому досягається спільність у розумінні ситуації, сенсі роботи, погодженості думок.

Формування в старшокласника системи загальнолюдських та національних цінностей, позитивних ставлень до культурного розмаїття, отримання ним специфічних знань про природу міжнаціонального спілкування можливе через організовану суб'єкт-суб'єктну взаємодію вихователів і вихованців, яка становить систему синергетичної взаємодії суб'єктів виховного процесу, що розгортається на рівні різних діяльнісних підсистем і спрямована на виховання, розвиток, формування особистості.

Оскільки до структури взаємодії входять суб'єкти взаємодії, взаємний зв'язок, взаємний вплив один на одного, взаємні зміни суб'єктів спілкування, то взаємодія складається з дій, які визначають діючий суб'єкт; об'єкт дії чи суб'єкт, на який спрямовано вплив; метод дії чи спосіб використання засобів впливу; реакцію індивіда, на якого впливають, чи результат дії.

Отже, педагогічна взаємодія є системною структурою різних діяльнісних підсистем (наприклад: «опікун ↔ старшокласник», «старшокласник ↔ комп'ютер», «старшокласник ↔ старшокласник», «опікун ↔ комп'ютер ↔ старшокласник», «опікун ↔ старшокласник ↔ громада» тощо).

Сутність суб'єкт-суб'єктних відносин полягає в міжособистісній педагогічній взаємодії, що реалізує потребу старшокласника в залученні до соціуму і культури суспільства на основі рівноправного партнерства з опікуном євроклубу, характеризує готовність суб'єктів взаємодії до взаєморозуміння і взаємоповаги у процесі спілкування.

Науковці (Дяченко, 1998; Байбородова, 1991) розрізняють два види міжособистісної взаємо-

дії: суперництво і співробітництво. У першому випадку успіхи одних учасників спільної діяльності гальмують більш продуктивну діяльність інших. Коли обидві сторони досягають взаємної згоди в розумінні цілей спільної діяльності і шляхів їх досягнення, то має місце співробітництво. Міжособистісна взаємодія може носити випадковий або навмисний, тривалий або короткочасний, мінливий або стійкий характер.

У процесі педагогічної взаємодії перебудовуються рольові стосунки педагога й учнів у рівноправні, але в практичній діяльності це відбувається з труднощами. Педагог мусить знати механізми суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями на основі діалогу, розуміти, що поглиблення змісту спільної діяльності досягається розвитком творчого характеру спілкування.

Уважаємо, що педагогічна взаємодія опікуна і старшокласників у діяльності євроклубу матиме більш результативний вплив, якщо в основу виховного процесу буде покладено суб'єкт-суб'єктну взаємодію з урахуванням вікових особливостей особистості старшокласника, у разі вибору прийомів впливу педагогічної взаємодії перевагу слід надавати таким, що викликають позитивні емоції та почуття.

Виховна взаємодія опікуна з членами євроклубу носить менш регламентований, здебільшого імпровізований характер. Стосунки суб'єктів виховної взаємодії менш залежні, тому й ступінь активності суб'єктів виховних взаємодій виявляється більш прозоро. Побудова педагогічної діяльності на філософсько-психологічних підставах формує в опікуна євроклубу здатність до діалогічної взаємодії, яка є основою його діяльності у ролі фасилітатора-педагога, який допомагає самій дитині в процесі розвитку: контактує з особистістю старшокласника, створює умови для його особистісного зростання.

Толерантність та емпатійність опікуна переломлюються в його професійній діяльності, діалогічна спрямованість якої виявляється у світогляді, поведінці, ставленні до вихованців, до себе, у виборі методів і засобів, перетворює або не перетворює його на фасилітатора педагогічного процесу. Важлива функція опікуна євроклубу – підтримати вихованця в його діяльності: сприяти його успішному просуванню в потоці інформації, полегшити вирішення проблем, забезпечити підтримку потреби вихованця у самовдосконаленні.

Рушійними силами фасилітованої взаємодії є внутрішньоособистісні протиріччя старшокласника, а основними характеристиками – свобода,

творчість, розвиток позитивної «Я-концепції». Опікун-фасилітатор, не втрачаючи своєї лідерської ролі, набуває іншого змісту, бо не веде за собою вихованців, визначаючи шлях їх розвитку, а допомагає їм на цьому шляху.

Суб'єктність опікуна передбачає ставлення до вихованця як до самоцінності і як до суб'єкта його власної діяльності та власної суб'єктності. Опікун, що відмовляє старшокласнику в праві на дієвість, не тільки не сприяє розвитку його суб'єктності, але й сам перестає бути суб'єктом педагогічної діяльності. Складність і різноманіття внутрішнього світу опікуна, інтерес до себе і до інших людей, позитивне сприйняття себе та іншого сприяє розвитку суб'єктності у молоді. Нереалізована суб'єктність юнаків та дівчат призводить до втрати інтересу до навчання, а надалі – до втрати сенсу всієї своєї освітньої діяльності, виникненню негативного ставлення до навчальної діяльності взагалі. Взаємозумовленість цих відносин становить специфіку суб'єктності педагога.

Супровід вихованців опікуном євроклубу полягає у створенні ним умов для прийняття рішень у ситуаціях вибору, бо самостійно зроблений вибір визначає шлях розвитку особистості старшокласника, передбачає дотримання обов'язкових вимог обома учасниками процесу взаємодії: відповідальність за прийняття рішення лежить на вихованцях, бо фасилітатор має погоджувальний голос; інтереси вихованця є пріоритетними; супровід має бути безперервним та носити комплексний характер.

Отже, фасилітована взаємодія вихователя і вихованця є умовою і джерелом саморозвитку особистості старшокласника в діяльності євроклубу. Важливою характеристикою суб'єктності старшокласника є його активна позиція, яка полягає у здатності проявляти ініціативу, приймати рішення в ситуаціях вибору, брати на себе відповідальність за прийняття рішень.

Саме в процесі залучення старшокласників до діяльності євроклубу, за допомогою форм, методів цієї діяльності, специфічного змістового наповнення цих форм і методів, які передбачають взаємодію, відбувається оволодіння знаннями та навичками, необхідними для успішного спілкування з представниками інших національностей. Найбільш популярними та виправдано застосованими для цього є інтерактивні методи.

Інтерактивні методи спрямовані на розвиток і вдосконалення виховного процесу, сприяють подоланню стереотипів у проведенні виховних заходів. Тому основними завданнями, які має

ставити перед собою опікун євроклубу, є такі: проведення заходів в інтерактивному режимі; наближення виховного процесу до практики повсякденного життя (формування навичок комунікації, підвищення стресостійкості, навчання навичок урегулювання конфліктів).

Традиційні освітні підходи призвели до невідповідності між тим, що викладається старшокласникам, і тим, що потрібно їм у житті. Старшокласники краще розуміють й запам'ятовують матеріал, який вони вивчали за допомогою активного залучення до діяльності. Мета інтерактивних методів у формуванні культури міжнаціонального спілкування старшокласників полягає у створенні комфортних умов, за яких старшокласник відчуває свою інтелектуальну спроможність і успішність, що робить ефективним сам процес виховання. Інтерактивне виховання – це діалогове спілкування, у процесі якого відбувається суб'єкт-суб'єктна взаємодія як між старшокласником і опікуном (куратором) євроклубу, так і між самими старшокласниками.

Отже, використання інтерактивних методів виховання у діяльності євроклубу сприяє пробудженню інтересу в старшокласників до національної культури та культур інших країн; до установлення активної взаємодії між старшокласниками, навчання роботи в команді.

До інтерактивних методів і форм роботи євроклубу, які сприяють ефективному формуванню культури міжнаціонального спілкування старшокласників, відносимо метод проєктів, метод аналізу проблемних ситуацій (кейс-метод), дослідний метод, ігрові методики (ділові, імітаційні, рольові ігри), «мозковий штурм», «круглий стіл», інтерактивні лекції (лекція-бесіда, лекція-дискусія, лекція із розглядом конкретних ситуацій, лекція із задалегідь запланованими помилками, лекція-прес-конференція, мінілекція).

У процесі залучення старшокласника до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з опікуном євроклубу, іншими членами євроклубу через участь у різнопланових заходах формуються певні групи знань і умінь. Успішність такої взаємодії багато в чому залежить від умінь опікуна євроклубу створювати необхідні умови взаємодії, від його особистісних якостей, майстерності, навичок педагогічної взаємодії. Однією з важливих умов є дотримання принципів педагогічної взаємодії та доцільне застосування прийомів педагогічного впливу, основна мета застосування яких – викликати у старшокласників позитивну гаму почуттів та емоцій, внаслідок чого відбуваються позитивні зміни в діях, учинках.

Прийом педагогічного впливу – це спосіб організації певної педагогічної ситуації, який викликає нові почуття й думки у вихованців, що спонукають їх до самозміни. Е. Натанзон (Натанзон, 1984: 42–43) та Н. Щуркова (Щуркова, 1993: 139) виокремлюють три групи прийомів педагогічного впливу: спонукальні; етичного захисту; гальмівні. Їх може застосувати лише опікун з розвиненими творчими здібностями, високим рівнем інтелігентності, ерудованості, здатністю до безперервної освіти: виявлення довіри, делегування повноважень, авансування дій, обхідний рух, прохання, удавана байдужість та самоусунення, прийом протиставлення переваг вихованця його вчинку; особистий приклад опікуна, розподіл ініціативи серед учасників заходів, естафета думок, опосередкування, фланговий підхід, окультурене відтворення.

Огляд наукових джерел (Занюк, 2001; Натанзон, 1984; Щуркова, 1993) дає змогу запропонувати форми та методи роботи євроклубу, які забезпечують набуття знань з культури міжнаціонального спілкування старшокласників через взаємодію суб'єктів діяльності євроклубу закладу загальної середньої освіти: організація днів/вечорів європейської кухні, організація обмінів зі школами європейських країн, ігри, флешмоби; участь у дебатах, тренінгах, сторітелінгах, у міжнародних проєктах для учнів з різних європейських країн; участь у Днях Європи, Днях національних культур європейських країн.

Формуванню комунікативних умінь сприяють міжнародні зустрічі та диспути, проєктна діяльність, сторітелінг. Розвиток організаторських умінь відбувається під час організації та проведення євроклубом ігор, квестів, ярмарків, виставок, творчих зустрічей з відомими людьми. Рефлексивні уміння формуються під час проведення «круглих столів» для старшокласників, тренінгів особистісного росту. Мовленнєві вміння проявляються в дебатах, міжнародних проєктах, інтерактивних іграх, у виступах живих газетах та агітбригад.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що у діяльності євроклубу закладу загальної середньої освіти важливо організувати саме таку взаємодію учасників, за якої їхнє спілкування будується на принципах діалогу, а спільна діяльність – на принципах співробітництва. Сприятимуть такій взаємодії інтерактивні методи виховання, за яких старшокласник відчуває свою інтелектуальну спроможність і успішність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дьяченко М. И. Краткий психологический словарь. Личность, образование, самообразование, профессия. Минск : Хэлтон, 1998. 399 с.
2. Занюк С. С. Психологія мотивації та емоцій. Луцьк : Волинський держуніверситет, 2001. 178 с.
3. Натанзон Э. Ш. Трудный школьник и педагогический коллектив. Москва : Просвещение, 1984. 96 с.
4. Философский энциклопедический словарь. / Ред.-сост. Е. Губский, Г. Королева, В. Лутченко. Москва : ИНФРА, 2000. 576 с.
5. Щуркова Н. Е. Новые технологии воспитательного процесса. Москва, 1993. 220 с.

REFERENCES

1. Dyachenko, M. I. Kratkiy psihologicheskiy slovar. Lichnost, obrazovanie, samoobrazovanie, professiya [Brief psychological dictionary. Personality, education, self-education, profession]. Minsk : Helton, 1998. 399 p. [in Russian].
2. Zaniuk, S. S. Psykholohiia motyvatsii ta emotsii [Psychology of motivation and emotion]. Lutsk: Volynskiy derzhuniversitytet, 2001. 178 p. [in Ukrainian].
3. Natanzon, E. Sh. Trudnyiy shkolnik i pedagogicheskiy kollektiv [Difficult student and teaching staff]. Moskva: Prosveschenie, 1984. 96 p. [in Russian].
4. Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. Red.-sost. E. Gubskiy, G. Koroleva, V. Lutchenko. Moskva: INFRA, 2000. 576 p. [in Russian].
5. Schurkova, N. E. Novyie tehnologii vospitatelnogo protsessa [New technologies of the educational process]. Moskva, 1993. 220 p. [in Russian].